

ERGENLERİN KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRME DÜZEYLERİNİ ETKİLEYEN BAZI FAKTÖRLER

Ayla AKBAŞ*

Ö Z E T

Bu çalışmada, ergenlerin kendini gerçekleştirme düzeyleri üzerinde, özlük niteliklerinin, okuldaki sosyal ilişkilerinin, ailelerinin sosyo-ekonomik ve kültürel düzeyinin etkinlik derecesi araştırılmıştır. Bu amaçla, farklı sosyo-ekonomik çevre okullarından 1898 öğrenci örneklem olarak seçilmiştir. Ergenlerin kendini gerçekleştirme düzeyleri Kişisel Yönelim Envanteri ile ölçülmüştür. Bağımsız değişkenler hakkında bilgi elde etmek için de Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bazı önemli bulgulara göre, ailenin tek çocuğu olma, ergen-ebeveyn ilişkisinin olumlu bir seyir göstermesi, ders dışı sosyal etkinliklere sıklıkla katılım, akran grubunda lider olma gibi faktörler bireyin kendini gerçekleştirme düzeyinin yükselmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

G İ R İ Ş

Ergenlik, çocukluk ve yetişkinlik arasında uzanan 13-20 yaşları arasını kapsayan bir geçiş dönemidir. (Povel, 1963). Ergenlik yıllarında anatomik ve fizyolojik büyüme çok hızlanarak ergene yetişkin görünümü vermektedir, (Baymur, 1976) fakat ergen fizyolojik olarak yetişkin bireyin niteliklerine sahip olmasına rağmen, çocuk olmadığı gibi tam anlamı ile yetişkinde sayılmamaktadır. (Garrison, 1965). Ergenin cinsel, toplumsal ve mesleki öğeleri içeren kimlik duygusuna hızla kavuşma ihtiyacı, dalgalanan duyguları, değişken düşünce ve davranışları içerisinde kolay anlaşılabilen bir kişi olmasını engellemektedir. Ergenin gelişim görevlerini yerine getirirken yaşamının belirli evrelerinde bazı rolleri üstlenmesi de beklenmektedir. (Onur, 1983). Ancak ergenin bu görevlerini yerine getirmesini engelleyen ve karşılıklı etkileşim içinde olan iki güç bulunmaktadır. Birincisi, ergenin içinde büyüdüğü ve öğrenmeye başladığı toplumun kültür örüntülerinin kendisinden beklediği davranışlardır. Diğeri ise, büyüme ve olgunlaşmanın sonucu olarak ergenin organizmasında yer alan değişimlerdir. Bireylere doyum ve hizmet sağlayarak varolabilen kültürel öğeler ergenlerin davranış ve tepki eğilimlerini de biçimlendirmektedir. Böyle

* Ondokuz Mayıs Üniv.Eğitim Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi

fırtınalı bir dönemde ergenin geçmişteki olumsuz yaşantılarını yeniden yaşaması, yalnızlık ve güvensizlik duyguları ile ne olduğunu ve ne olacağını kavrayamaması ruhsal bozuklukların (kişilik bozuklukları, nevrotik durumlar, psikoz vb. gibi) ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir. (Horrock,19551 , Öztürk, 1981).

Liseler, ergenlik çağındaki gençleri geleceğe hazırlayan, bilgi ve beceriler kazandıran eğitim kurumlarıdır. Eğitim sistemimizin bilgi aktarma, beceri kazandırma ve zekayı geliştirme amacına yönelik yaklaşımı, ergenlerin yaşamlarında etkili, verimli ve mutlu bireyler olarak gelişme sürecinde yeterli olmalarını sağlayamamaktadır (Baymur, 1975). Ergen, yalnız mantık ve zekadan ibaret rasyonel bir varlık olmayıp, kişiliğinin çok karmaşık sosyal ve duygusal yanları da bulunmaktadır. Ergenin kişiliğinin bu boyutları başarısını ve günlük davranışlarını büyük ölçüde etkilemektedir (Özgüven, 1974 , 1980).

Bireyin davranışlarına yön veren ana güdü kendini gerçekleştirme güdüsüdür. (Maslow, 1970). Maslow'un motivasyon teorisine göre bireyin ihtiyaçlar hiyerarşisindeki en üst düzeyde bulunan ihtiyacı kendini gerçekleştirir. Bireyin bunu keşfedebilmesi için en alt düzeyden başlayarak ihtiyaçların düzgüsel bir şekilde karşılanarak en üst düzeye doğru ilerlemesi gereklidir. Alt basamaklardaki ihtiyaçların tamamını karşılayabilen birey son basamakta kendini gerçekleştirmeye başlamıştır. Tüm ihtiyaçların karşılanmasını kapsayan kendini gerçekleştirme güdüsü bireyin yaşamını sürdürmesi ve varolması için bütün canlılara özgü temel ve evrensel bir güdüdür. Tüm bu ihtiyaçların doyumsuz kalması bireyin kendini gerçekleştirmesini engellemekte ve sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir (Maslow, 1954). Kendini gerçekleştirmekte olan birey daha yeterli bir kişiliğe sahiptir, verimli ve yaratıcıdır. Yeni yaşantılara ve daha varoluşsal hayat sürmeye açıktır. Ergenlerin kendini gerçekleştirebilmelerinde sadece bilgi ve zekaya değil, anlayışa, inanca, estetik, sosyal ve duygusal yaşantılara da ihtiyaçları olduğu anlaşılmaktadır (Arbuckle, 1970, Delworth ve ark. , 1980).

Bu araştırmada hümanistik görüş esas alınmıştır. Bu görüş insanı iyi, güvenilir ve değerli bir varlık olarak görmekte ve bireyin kendi problemlerini kendisinin çözebilecek güce sahip olduğunu kabul etmektedir (Maslow, 1954). Rogers'ın kullandığı "tam verimlilik"(fully-fuctioning) kavramı,kendini gerçekleştirme kavramı ile aynı anlama gelmektedir. Bu kavrama göre birey zamanını iyi kullanır ve geçmişten daha çok şimdiki zamana dönüktür (Kuzgun, 1981). Birey içinde bulunduğu duruma karşı en uygun tepkiyi verebilecek esnekliğe sahiptir.Ergenlerin içinde buldukları bu dönemde her yönü ile sağlıklı bir şekilde gelişebilmeleri ve topluma sağlıklı bireyler olarak kazandırılabilmeleri bakımından yardım edilmeye gereksinimleri vardır. Hümanistik yaklaşıma göre bireyin özbeni ile benlik tasarımının bağdaşım içinde olmaması ruh sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir. (Maslow, 1970). Hümanistik yaklaşım bireyi sosyal, gerçekçi, yapıcı ve güvenilir olarak görmektedir.(Rogers, 1970).Bireyin doğal

yapısında varolan sağduyu ve kendini gerçekleştirme eğilimleri doğrultusunda davranışlarını başkalarının kendisinden beklediklerine göre değil de kendi gözlemlerine ve değerlendirmelerine göre yönlendirmektedir (Patterson,1959,1973), Bireyin tüm duygularını, arzu ve isteklerini, beklentilerini, değer yargılarını, potansiyellerini, ilgi ve kapasitesini özümleyen ve kişiliğinin nüvesi olan özbenine uygun düşecek tutum ve davranışlar geliştirmesini ve sürdürmesini engelleyen faktörler de bulunmaktadır. Bu faktörler: oluşturan savunma mekanizmasına bürünmüş ve açıkca ifade edilememiş duygu ve düşünceler, ile geleceğe yönelik bir hedefin belirgin olmayışı; bireyin kendine yabancılaşmasına ve benlik tasarımı geliştirmesine engel olabilmektedir. Bireyin gerçekçi olarak kim olduğunu bilmesi ve gerçekleştirmek istediği ideal benliğini oluşturan benlik tasarımı ile özbeninin binişik olmaması, kendini yöneltme, düzenleme ve kontrol etme kapasitesinin engellenmesi, kişisel yaşantılarının farkında olmaması, içgörü kazanamaması, kaygı, çatışma ve savunma gibi psikolojik durum ve tutumlar bireyin kendine ve çevresine karşı psikolojik ve sosyolojik uyumsuzluğuna dolayısıyla nörotik davranışlara sebep olabilmektedir. (Patterson,1974; Maslow, 1954).

Araştırma, ergenlerin kendini gerçekleştirme düzeyini engelleyen ya da güdüleyen faktörlerin ortaya konulmasını amaçlamıştır. Ayrıca, okul rehberlik servislerinde uygulamaya dönük çalışmalarda araştırma bulgularının katkı getirebileceği umulmuştur. Araştırmanın problem ve alt problemlerine dayalı olarak saptanan denenceleri aşağıda ifade edilmiştir.

1. Ergenlerin kendini gerçekleştirme düzeyini ölçen Kişisel yönelim Envanterinden alacakları puanları özlük niteliklerine ilişkin bazı faktörler önemli düzeyde etkilemektedir.

2. Ergenlerin kendini gerçekleştirme düzeyleri okuldaki sosyal ilişkilerine ilişkin bazı faktörlerden önemli düzeyde etkilenmektedir.

3. Ergenlerin kendini gerçekleştirme düzeylerini ailelerinin niteliklerine özgü bazı faktörler önemli düzeyde etkilemektedir.

4. Ergenlerin kendini gerçekleştirme düzeylerini ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyine ilişkin bazı faktörler etkilemektedir.

(1). nolu denencede sözü edilen özlük nitelikler; yaş, cinsiyet, sınıf, branş, akademik başarı durumu, ilk ve ortaokul mezuniyet derecesi, ailenin ilk çocuğu olma, ailenin tek çocuğu olma, ve yaşamın çoğunu büyük şehirde geçirme gibi alt değişkenleri içermektedir. (2) nolu denencede bahsedilen sosyal ilişkiler değişkenini şu unsurlar oluşturmaktadır, Genel olarak okuldaki arkadaşlarıyla ilişkilerinden memnun olma, kendi cinsinden ve karşı cinsten arkadaşlarıyla ilişkilerinden memnun olma, ekran grubunda lider olma, öğretmenlerinin davranışlarını demokratik olarak algılama, okuldaki sosyal faaliyetlere katılma, okulda öğrenci -idareci ve öğrenci- öğretmen ilişkisinden memnun olma, okulda aktif rehberlik servisinin bulunup bulunmaması, okuldaki rehberlik hizmetlerinden yararlanma veya yararlanamamadır. (3) nolu denencede aşağıdaki faktörleri içermektedir, Ana-babanın tutumunu demokratik olarak algılama, ana-babanın birbiriyle ilişkilerini olumlu olarak algılama, ana-babanın doğru kararlar verme konusunda ergene güveni olduğuna inanma, ana-baba ve ergen ilişkilerinin olumlu yönde seyretmesi, ana-babanın yaşı, ana-babanın kendi görüşlerine aykırı davranışlar gösterildiğinde yapıcı bir yaklaşım göstermeleri, ana-babanın her konuda rehberliğinden yararlanma, ve ana-

babanın ergeni anlama düzeyi .(4) nolu denence ise, üst sosyo-ekonomik düzey, ana-babanın öğrenim düzeyi, mesleği, ve gelir düzeyi, ev durumu, evin kullanım alanı ısıtılma düzeni gerekli temel eşyalar gibi faktörleri içermektedir. Bu faktörlerin her biri denence olarak araştırmada ayrı ayrı test edilmiştir. Desteklenen alt denenceler "bulgular" bölümünde verilmiştir.

Y Ö N T E M

Denekler

Ankara'da sosyo-ekonomik düzey açısından farklı liselerin birinci, ikinci ve üçüncü sınıflarından 1898 öğrenci araştırmaya katılmıştır (Tablo 1). Örneklem seçiminde seçkisiz grup yöntemi uygulanmıştır. Örneklem grubu evrenin yaklaşık %53'ü kadardır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın bağımlı değişkeni bireyin kendini gerçekleştirme düzeyidir. Ergenlerin kendini gerçekleştirme düzeylerini ölçmek amacıyla Everett Shostrom (1968) tarafından geliştirilmiş olan Personel Orientation Inventory kullanılmıştır. Bu envanter ilk defa Kuzgun (1972) tarafından Türk toplumu için geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılarak Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ayrıca araştırmacı tarafından envanterin güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Test-retest yöntemi ile güvenilirlik, envanterin "Zamanı İyi Kullanma" ölçeği için korelasyon (N=47).85, "Desteği İçten Alma" ölçeğine göre ise korelasyon (N=47).82 olarak bulunmuştur. Envanteri oluşturan her iki temel ölçeğin toplam puanına göre (N=47) korelasyon .85 olarak saptanmıştır. Envanterin geçerlilik çalışması için Türkçe'ye çevirisi yapılmış ve anlam kaybına uğrayıp uğramadığını sınamak amacıyla evvelce Baymur ve Kuzgun (1972) tarafından yapılmış olan Türkçe çevirisi ile kıyaslanmıştır. Envanter maddeleri öğrencilerin anlayabileceği şekilde ve anlam kaybı olmaksızın yeniden yazılmıştır.

Kişisel Yönelim Envanteri iki maddeden birini seçmeyi gerektiren 150 çift davranış hükmü ya da değer karşılaştırmasından meydana gelmiştir. Envanter iki temel ve on alt ölçeği için ayrı ayrı puanlanmaktadır. Her ölçekten elde edilen puanların toplanmasıyla tek bir Kendini Gerçekleştirme (KG) puanı elde edilmektedir. Birey herhangi bir maddede "kendini gerçekleştiren kimselere özgü" sayılan ifadeyi seçtiği zaman 1 puan almaktadır. Araştırmada temel ölçeklerden alınan Z (Zamanı İyi Kullanma) ve D (Desteği İçten Alma) puanlarının toplamı Kendini Gerçekleştirme (KG) düzeyini ifade etmektedir. Yüksek puanlar bireyin KG düzeyinin yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Kişisel Yönelim Envanterinin oniki ölçeğinin isimleri, kısaltılmış sembolleri ve madde sayıları şöyledir.

- 1.(Z) (Zamanı İyi Kullanma) 127 Madde
- 2.(D) (Desteği İçten Alma) 127 Madde
- 3.(Kg)(Kendini Gerçekleştirmeye Götüren Değerleri Benimseme)
26 Madde

- 4.(V)(Varoluşsal Bir Hayat Sürme) 32 Madde
 5.(Du) (Duygusal Bakımdan Açık Olma) 23 Madde
 6.(İ) (İçten Geldiği Gibi Davranabilme) 28 Madde
 7.(Ks) (Kendine Saygı) 16 Madde
 8.(Kk) (Kendini Kabul Edebilme) 26 Madde
 9.(İt) (İnsan Tabiatı Hakkında Olumlu Bir Görüş Sahibi Olabilme) 16 Madde
 10.(U) (Dünyaya Uzlaştırıcı Bir Gözle Bakabilme) 9 madde
 11.(S) (Saldırganlık Eğilimlerini Kabul Edebilme) 25 Madde
 12.(Y) (Başkanlarıyla Yakınlık Kurabilme) 28 Madde

Araştırmanın bağımsız değişkenlerine ilişkin bilgilerin toplanması için araştırmacı tarafından bir Kişisel Bilgi Formu geliştirilmiştir. Form, çok seçenekli 44 sorudan oluşmaktadır. Formdaki her bir soru "GİRİŞ" bölümünde alt denenceler olarak ifade edilmiştir.

Tablo-1: Sosyo-ekonomik Düzeye Göre Evreni Oluşturan Okullara ve Öğrencilerin Cinsiyet ve Sınıflarına Göre Dağılımı.

Okulun Adı	I. Sınıf		II. Sınıf		III. Sınıf		Toplam
	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	
Kocatepe Mimar Kemal Lisesi	404	466	275	236	273	174	1828
Çankaya Lisesi	324	358	266	212	205	181	1546
Yeşilöz Lisesi	38	49	28	28	32	46	221
Genel Toplam	766	873	569	476	510	401	3595

İŞLEM

Kendini Gerçekleştirme puanları ile bağımsız değişkenleri oluşturan 44 ana faktör ve alt faktörlerinin etki derecesini test etmek için çift yönlü varyans analizi ile verilerin $p < .05$ anlamlılık düzeyinde F değerleri hesaplanmıştır. Anlamlı farklılıkları saptanan grupların önem denetimi için t-testi uygulanmıştır.

BULGULAR

Araştırmada her bir denence için Z ve D puanlarına göre aşağıda görülen bağımsız değişken gruplarının χ^2 , S ve N değerleri tablolar halinde verilmiştir. Bağımsız değişken grupları Z ve D puanlarına göre çift yönlü varyans analizi ile çözümlenerek elde edilen F değerlerini gösteren tablolar hazırlanmıştır. F değerleri önemli bulunan gruplar t-testi ile test edilmiş ve tablolar halinde gösterilmiştir. Böylece gruplanmış bağımsız değişkenler için 44 adet tablo oluşturulmuştur. Bağımsız değişken grupları şunlardır:

Cinsiyet ile yaş
Akademik Başarı Durumu ile Ortaokul Mezuniyet Derecesi
İlkokul Mezuniyet Derecesi ile Ailenin Kaçınıcı Çocuğu olduğu
Sınıf ile Bölüm
Ailenin Sahip Olduğu Çocuk Sayısı ile Ergenlerin Yaşamlarının
Çoğunu Geçirdikleri Yer
Okuldaki Genel Arkadaşlık İlişkileri ile Kendi Cinsinden
Arkadaşları ile İlişkileri
Okulda Karşı Cinsle İlişkileri ile Kendi Arkadaşlarınınca Lider
Olarak Algılanma
Öğretmen Davranışlarını Algılama Biçimi ile Ders Dışı
Sosyal Faaliyetlere katılma
Okulda Öğrenci-İdareci ile öğrenci-Öğretmen ilişkisi
Okulda Aktif Bir Rehberlik Servisinin Bulunması ile
Bu Servisten Yararlanabilme
Ana-babanın öz/üvey olması ile Ana-baba Tutumu
Ana-babanın Birbirleriyle ilişkilerini Algılama Biçimi ile
Ana-babanın Karar, Düşünce ve Davranışlarda Ergene Güveni
Anneyle ilişkiler ile Babayla İlişkiler
Anne Yaşı ile Baba Yaşı
Ana-baba Görüşlerine Aykırı Davranıldığında Ergene Yönelik
Farklı Yaklaşımlar ile Ana-babanın Her Konuda Rehberliğinden
Yararlanma
Ana-babanın Ergeni Anlaması ile Sosyo-ekonomik Düzey
Annenin Öğrenim Düzeyi ile Babanın Öğrenim Düzeyi
Annenin Mesleği ile Babanın Mesleği
Ana-babanın Gelir Düzeyi ile Ev sahibi olma
Evin Kullanım Alanı ile Ev Tipi
Evin Isıtılma Durumu ile Evdeki Bazı Kullanım Araçları

I.Özlük Niteliklerine İlişkin Bulgular

Cinsiyet faktörüne göre kızların Z puanı, erkeklerin D puanı (Tablo 2); 15-18 yaş grubunun (Tablo 3), akademik başarı durumu zayıf olanların, doğum sırasına göre altıncı ve daha sonraki konumda bulunan ergenlerin D puanları; ailenin tek çocuğu olan ergenlerin Z ve D, yaşamının çoğunu büyük şehirde geçirmiş olanların Z, köyde geçirmiş olanların ise D puanları $p < .05$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Ortaokul ve ilkokul mezuniyet derecesi, sınıf ve bölüm gibi değişkenlerin Z ve D puanları üzerindeki etkisi ise istatistiksel olarak manidar bulunmamıştır.

II.Okuldaki Sosyal İlişkiler İle İlgili Bulgular

Karşı cinsle arkadaşlık ilişkisi iyi olan ergenlerin Z;arkadaşlarınınca lider olarak algılananların, öğretmenlerin davranışlarını otokratik olarak algılayanların, ders dışı sosyal faaliyetlere devamlı katılan grubun Z ve D puanları $p < .05$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna karşılık genel arkadaşlık ilişkileri, kendi cinsinden arkadaşları ile ilişkileri, öğrenci-öğretmen ve öğrenci idareci ilişkilerinden memnun olma, okul rehberlik

Tablo-2: Öğrencilerin Cinsiyet ve Yaşlarına Göre Z ve D Puanları Ortalamaları, Standart Sapmaları ve N Değerleri.

Puanlar	Değişik.	Cinsiyet		Yaş					
		(1) Kız	(2) Kız	(1) 14	(2) 15	(3) 16	(4) 17	(5) 18	(6) 19
Z	$\bar{X}$	10.85	10.36	11.07	10.64	10.68	10.30	10.93	10.63
	S	5.21	4.17	4.76	4.39	4.60	5.39	4.05	5.11
	N	944	887	57	473	553	491	155	86
D	$\bar{X}$	56.75	59.47	60.38	58.17	58.61	55.57	62.27	57.33
	S	23.07	17.86	20.22	18.70	19.23	24.55	16.86	24.37
	N	944	887	57	473	553	491	155	86

Tablo-3: Lise Öğrencilerinin Cinsiyet ve Yaşının KG Puanlarına Etkisine İlişkin Çift Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.

Puanlar	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbest Derecesi	Kareler Ortalama.	F Değeri	Önem Düzeyi
Z	1. Faktör	1499.97	2	749.98	33.87	Önemli
	2. Faktör	482.69	6	80.44	3.63	"
	1 x 2 Etkileşimi	958.80	12	79.90	3.60	"
	Gruplar İçi	41554.46	1877	22.13		
	Toplam	44495.92	1897			
D	1. Faktör	49268.58	2	24634.29	59.48	Önemli
	2. Faktör	12671.14	6	2111.85	5.09	"
	1 x 2 Etkileşimi	24479.53	12	2039.96	4.92	"
	Gruplar İçi	777278.25	1877	414.10		
	Toplam	863697.50	1897			

Z ve D için T_F : 3.00 (p<0.05) (SD:2) T_F : 2.10 (p<0.05) (SD:6)

T_F : 1.75 (p<0.05) (SD:12)

1.Faktör = Cinsiyet, 2. Faktör = Yaş

servislerinin faaliyetleri ve buradan yararlanabilme gibi faktörlerin Z ve D puanları üzerindeki etkisi incelendiğinde istatistiksel yönden anlamlı bir sonuç saptanamamıştır.

III. Aile İli İlgili Bulgular

Ana-baba ilişkisini çok mutlu olarak algılayan, ana-babalarının kendilerini çok iyi anladığını belirten grubun Z ve D; sorunlarını ana-babaları ile karşılıklı konuşarak çözümleyen ergenlerin Z puanları $p < .05$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Diğer taraftan ana-babanın öz veya üvey olması ana-babanın tutumu, ana-babanın ergenin kararlarına güveni, ergenin ana-babasıyla ilişkileri, ana-babanın yaşı ve ergene rehberliği gibi değişkenlerin Z ve D puanları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç elde edilememiştir.

IV. Aile İle İlgili Bulgular

Üst sosyo-ekonomik düzeyde bulunan, gelir düzeyi yüksek, evin kullanım alanı geniş olan grubun Z puanı; annesi üniversite mezunu olan grubun Z ve D puanları $p < .05$ düzeyinde anlamlıdır. Babanın öğrenim düzeyi, ana-babanın mesleği, ev tipi ve bir eve sahip olma ile bazı kullanım araçlarının bulunup bulunmaması Z ve D puanları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç vermemiştir.

TARTIŞMA

Özlük niteliklerle ilgili bulgular incelendiğinde KG puanları arasında kızlar lehine farklılık görülmektedir. Cinsiyet faktörü kültürel açıdan ele alınırsa cinsiyete verilen değer toplumdaki topluma hatta toplum içerisinde farklılık göstermektedir. Bunun sebebi özellikle kırsal kesimde geleceğin güvencesi gözüyle bakılan erkek çocuğun sosyal bir değere sahip olmasıdır. Bu olgu da cinsiyet-rol beklentisine bağlı olarak hizmet üretme sistemine dayanan geleneksel değer yargılarının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Fizyolojik gelişme ve sosyalleşme sürecine kızlar erkeklere kıyasla daha erken girmektedirler. Bu durum onların doğal ve sosyal krizlerde daha dayanıklı olabilme ve kolay uyum sağlayabilme kapasitesinin gelişmesi için bir avantaj oluşturmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1979). Cinsiyet farklılaşması sadece cinsiyetle ilgili değil, kültürel şartlanma ile (enkültürasyon) de ilgilidir. Maslow'a göre (1954), bireyin kendini gerçekleştirmesinde yaş önemli rol oynamaktadır. Araştırmada 15-18 yaş grubunun KG puanlarının yüksek olması ergenlerin ergenlik dönemini geride bırakarak KG sürecine girdiklerini göstermektedir. Akademik başarı, verimlilik, iyi çalışma alışkanlıkları da KG düzeyini yükselten bir faktördür. (Parickova, 1982). Başarı motivasyonunun düşük olması da depresif belirtilere neden olabilmektedir (Bozok, 1982 Aydın, 1978). Araştırmada başarı motivasyonu düşük olan grubun D puanları yüksektir. Bu sonuç ergenlerin başarısızlığı telafi edebilecek zihinsel ve sosyal diğer alanlarda doyum sağlamaya yönelmelerinden ya da çözümlenmemiş eğitsel sorunları önemsememelerinden kaynaklanabileceği söylenebilir. Doğum sırasının da KG üzerinde önemli etkisi bulunmaktadır. Bulgular altıncı ve daha

sonraki konumda bulunan ergenlerin desteği kendi içinden alan bireyler olduğunu ortaya koymaktadır. Adler'in kişilik teorisine göre doğum sırası kişilik oluşumunda önemli bir faktördür. Genellikle ilk çocuk sorunlu, ciddi, ve utangaç olup KG düzeyi yeterince gelişmemektedir. İkinci çocuk sosyal, uysal ve anlaşılması kolay olmakla birlikte büyüğünü geçmek isteyen, ihtiraslı bir yapıya sahiptir. Son çocuk ise, daha sıcak bir ortamda büyümekte ve sorunlarını başkalarına çözdürmektedir. Tek çocuk genellikle problemlili, hassas, antisosyal, bağımlı, kararsız, ilgi kaynağı ve birinci olmak isteyen çocuktur. Bu olgu ana-baba tutumu ile de yakından ilgilidir. Kardeşlerarası ilişkiler olumlu ya da olumsuz yönde gelecekteki yaşamlarını da etkilemektedir. (Kayır,1984;Bilen,1983). Yaşamlarının büyük bir bölümünü büyük şehirde geçiren ergenlerin düşük standartlara sahip alt sosyo-ekonomik sınıflara mensup, kültürel bakımdan avantajsız evlerden gelen ve gelişme imkanı bulamayan akranlarına kıyasla KG düzeyleri yüksektir.

Okuldaki sosyal ilişkiler incelendiğinde ergenlerin karşı cinsle ilişkilerinden memnun olmaları ile KG düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Çocukluktan gençliğe geçiş çabası veren ergenlerin karşı cinsle bakış açısı eskisinden farklı olmaktadır (Bilen,1983). Çocukluk döneminin oyun arkadaşı olmayan karşı cinsle karşı yönelen arkadaşlık ilişkilerinin normal ve olumlu bir gelişim göstermesi gelecek yaşamlarının da olumlu bir şekilde gelişmesini mümkün kılmaktadır. Ergenlerin akran kültürüne bağımlı olmaları,akran grubunun normlarını benimseme sebebi ile okulla ilgili faaliyetlerde,akademik başarıda, tutumlarında, liderlik özelliklerinde, kişisel ve sosyal gelişimlerinde olumsuz yönde de etkili olmaktadır (Burlingame,1967), Akademik başarı yönünden üst düzeyde olabilen ergenler öğretmenleri tarafından desteklenebildikleri için arkadaşları arasında lider olarak algılanabilmektedirler. Diğer bir faktörde ailelerin sosyo-ekonomik ve kültürel yönden üst düzeyde bulunması sosyal gelişimleri etkilemekte ve kişilikteki liderlik özelliğini geliştirebilmektedir. Ergenin içinde bulunduğu toplumun değer yargılarından bağımsız olarak davranabilmesi de lider olarak algılanmasında etkili olabilmektedir. Ergenlerin ders dışı etkinliklere katılımlarının da KG üzerinde etkisi bulunmaktadır. Ancak küçük okullarda etkinliklerin öğrencilere gereksinimi olduğundan ergenler bir çok etkinlikte rol alarak sorumluluk duygularını geliştirme fırsatı bulabilmektedirler. Buna karşılık büyük okullarda her bir etkinliğin bir ergene gereksinmesi bulunmadığından ergen ancak kendi özel yetenekleri ile belirli bir alana girebilmektedir. Üstün yetenek ve beceri gösterebileceği sporla veya sanatla ilgili alanlara girebilir. Burada ergenin daha çok atılgan davranış geliştirmesi gerekmektedir. Orta öğretim kurumlarında öğrenciler daha çok edilgen olduklarından üniversite öğrencileri kadar rahat olmamaktadırlar (Martin,1985). Gray'a göre(1986)boş zamanları değerlendirme de ergenlere doyum sağlamaktadır. Burada cinsiyetin, işin, eğitim düzeyinin, dinlenme becerisinin ve medeni durumun da önemli bir rol oynadığı vurgulanmıştır. Ergenlerin sporla ilgilenecek kendi cinsiyetlerine ilişkin rol ve kimlik kavramlarını geliştirmeleri sosyal yönden dışa dönük olmalarına fırsat vermektedir (Collins,1979).

Aileye ilişkin nitelikler incelendiğinde özellikle ana-baba arasındaki ilişki şekli ergeni büyük ölçüde etkilemektedir. Ergenin KG puanı yükselmektedir. Ana-babanın birbirlerine karşı sevgi ve saygı göstermeleri ergenlerin de

kendine ve çevresine saygılı, güvenli ve mutlu bireyler olmasını sağlayabilir. Buna karşılık ana-babanın devamlı ergenin önünde tartışmaları, tehditler, şiddet kullanma gibi davranışlar ise ergende karşılıklı sevgi ve saygının gelişmesini engelleyebilir; mutsuz, güvensiz ve kaygı dolu bir yaşamın temelini oluşturabilir (Çağlar, 1982). Ergenlerin hem anneleri hem de babaları ile ilişkilerinin olumlu olması KG düzeyleri üzerinde önemli etkiler yaratmaktadır. Çocukları ile yakın ilişkiler kuramayan ana-babaların genellikle olgunlaşmamış, dengesiz ya da nevroitik bireyler olduğu gözlenmiştir (Geçtan, 1978). Araştırmada ana-babanın ergenin sorunlarına yaklaşımı ile KG düzeyi arasındaki ilişki anlamlıdır. Ana-babanın ergenin sorunlarını ve gerçeklerini sevgiyle anlamaya çalışması, kendi kendini yönetmeyi ve kendine olan güvenini geliştirmektedir. Ancak sarsıcı bir olayın ergen üzerinde yarattığı tepki ana-babadan ya da çevresindeki yetişkinlerden aldığı destek ve güvenceye göre değişebilmektedir (Geçtan, 1978; Bilen, 1983).

Ailenin sosyo-ekonomik düzeyi ele alındığında, üst sosyo-ekonomik düzeyde olan ergenlerin başarıları (Terman, 1947; Leong, 1984) ve KG düzeyleri yüksek bulunmaktadır (Apps, 1968; Summers, 1976; Summers ve Wolfe, 1976).

Araştırma bulguları da sosyo-ekonomik düzeyin KG üzerinde önemli bir etkisi olduğunu göstermiştir. Sosyal yönden dezavantajlı ergenlerin kendini kabul ile KG düzeyi ilişkisi avantajlı gruba kıyasla düşüktür. (Soares, 1970). Bulgulara göre ana-babanın eğitim düzeyi, demokratik yaklaşımı, sorunların konuşarak çözüme kavuşturulma becerisi, ergenin psikolojik yönden anlaşılmasına çalışılması KG düzeyinin yükselmesinde etkilidir. Değer yargıları bakımından daha az çatışma içerisinde sorunlara uzlaşıcı yaklaşım göstermelerini mümkün kılmaktadır. Eğitim düzeyinin düşük olması ergenin psikolojik ve sosyal içerikli sorunlarıyla bilinçli olarak yakından ilgilenememesi de ergeni kendi sorunları içerisinde yalnızlık hissetmesine neden olmaktadır. Sosyo-ekonomik düzeyin düşük olması da bu duyguya eşlik etmektedir. Özellikle annenin eğitim düzeyi ile ergenin KG düzeyi arasında yakın bir ilişki vardır. Anneler çocuklarıyla daha yakından ilgilenabilmekte, aile yapısı ve standardına etkisi önemli görülmektedir. Ailenin gelir düzeyine paralel olarak evin tipi ve kullanım alanı, rahat yaşama olanaklarını sağlayabildiği ölçüde benlik gelişimlerini etkilemesi bakımından önemli bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

- ARBUCKLE, D. (1970) Counseling: Philosophy, Theory and Practice
Boston: Allyn and Bacon Inc.
- APPS, J. (1968) "Researching Lower Socio-economic Rural Youth"
Sponsoring Agency: Department of Agriculture
Washington D.C., 5:16.
- BAYMUR, F. (1975) Reberlik, Ankara: MEB Basımevi,
- BAYMUR, F. (1976) Genel Psikoloji, İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevi
- BILEN, M. (1983) Ailede Sağlıklı İlişkiler, Ankara: Teknik Basım Sanayi
- BOZAK, M. (1982) "Anksiyete ve Okul Başarısı Arasındaki İlişkiye Ait Bir Araştırma" Psikoloji Dergisi, 16, 24

- BURLINGAME, W.V. (1967) "An Investigation Of The Correlations Of Adherence To The Adolescent Peer Culture"
Washington : Seattle College of Education, 232
- COLLINS, E.L. (1979) "Sex-Role Perceptions and Self-actualization Among High School Female Athletes and Nonathletes"
Dissertation Abstracts International, 41, 1-A: 160
- ÇAĞLAR, D. (1981) Uyumsuz Çocuklar ve Eğitimi, Ankara: A.Ü. Basımevi
- DELWORTH, U. ve G.R. Hanson (1980) Student Services, California: Jossey-Bass Pub.
- GRAY, S.W. (1986) "The Relationship Between Self-actualization and Leisure Satisfaction"
Psychology : A Quarterly Journal of Human Behavior, 23, 1: 6-12.
- GARRISON, K.C. (1965) Psychology of Adolescence, New Jersey: Prentice Hall
- GEÇTAN, E. (1978) Çağdaş İnsanda Normal Dışı Davranışlar, Ankara: A.Ü. Basımevi
- BORROCK, J.E. (1951) The Psychology of Adolescence Behavior and Development, Boston: Houghton Mifflin
- BORROCK, J.E. (1962) Psychology of Adolescence Behavior and Development Boston: Houghton Mifflin
- KUZGUN, Y. (1972) " Ana-baba Tutumlarının Bireyin kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi" (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ankara: Hacettepe Üniversitesi
- KUZGUN, Y. (1981) Rehberlik, Ankara: A.Ü. Basımevi
- KAĞITÇIBAŞI, Ç. (1979) İnsan ve İnsanlar, 3. Baskı, İstanbul: Cem Ofset Basımevi
- KAYIR, A. (1984) " Tek ve Kardeşli Ergenlerde Anksiyete"
3.Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları İstanbul: İstanbul Üniversitesi
- LEONG, F.T.L. (1985) " Counseling International Students Relevant Resources in High Interest Areas" Resources in education 20, 4: 136
- MASLOW, A.H. (1954) Motivation and Personality, New York: Harper and Row Pub.
- MASLOW, A.H. (1970) Motivation and Personality, New York: Harper and Row Pub.
- MARTIN, O.L. (1985) " Now That I am Graduating: Some High School Students' Perceptions of themselves and schooling Experiences"
Research Report, 143. 150.
- ONUR, B. (1983) " Ergenlik Psikolojisinde Akımlar" A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 16 4
- ÖZGÜVEN, İ.E. (1974) Üniversite Öğrencilerinin Başarılarını Etkileyen Zihinsel Olmayan Faktörler, Ankara H.Ü. Basımevi
- ÖZGÜVEN, İ.E. (1980) Görüşme İske ve Teknikleri, Ankara: İleri Mat.
- ÖZTÜRK, O. (1981) Ruh Sağlığı ve Hastalıkları, Ankara: Meteksan Lt.Sir.

- PATTERSON, C.H. (1959) Counseling and Psychotherapy , New York: Harper and Row Pub.
- PATTERSON, CH. (1973) Theoris of Counseling and Psychoterapy. New York: Horper and Row Pub.
- PATTERSON, CH. (1974) Relationship Counseling and psychotherapy New York Horper and Row Pub
- PARICKOVA , I. (1982) "The Need of Self- actualization in Adolescence and Adulthood "Zbornik University Komenskeho Psychologica 26-27 ,173-195.
- POWEL, M. (1963) The Psychology of Adolescence , Indianapolis: Babbs-Merrill Com.
- ROGERS , C.R. (1970) Carl Rogers on Encounter Groups by Carl Rogers 1.Baski, New York: Harper and Row Pub.
- SOARES,A.T.ve L.M. SOARES (1970) "Interpersonel and Self-perceptions of Disadvantaget and Advantaged and Advantaged High School Students" Report 6.
- SUMMERS, A.A. ve B.L. Wolfe (1976) " Which School Resources Help Learning Efficiency and Equity In Philadelphia Public Schools" IRCD Bulletin . 11.3.
- SHOSTROM, E. (1964) An Inventory For the Measurement of Self Actoalization Educational and Psychological Measurement 24, 2 : 207-218
- SHOSTROM (1966) Manual For the Personal Orientation Inventory. San Diego: Educational and Industrial Testing Service.